

ОУ "Г. С. Раковски"
гр. Варна

Форми на агресия и причини за нейната проява при децата

Случаят Йенс

Телефонът звъни. Аз пръв вдигам:

- Йенс Мюлер на телефона... Да, ще я викна! Мамооо, госпожа Кройцер иска да говори с теб!

- Г-жа Кройцер? Пак ли си направил нещо в училище?

- Не, не знам нищо – по-добре да се имоитам. Какво иска пак тая Кройцер? Нали не звъни заради малкия проблем днес сутринта?

- Йенс, ще дойдеш ли, като те викам?

- Да, какво има? Ох! – този шамар заболя.

- Знаеш какво!

- Не знам.

- Не се прави на глупав. И няма какво да ревеш. Няма да ти помогне. Как се осмеляваш да удариш госпожа Кройцер? Кажй де!

- Аз... аз... аз само се защитавах. Тя не беше справедлива с мен. За всичко ме набеждава, а сега Никлас беше виновен.

- Защо трябва винаги да се биеш с другите? Няма и един ден, в който да нямам разправии с теб.

- Ама Никлас ми каза, че съм нещастник и слабак. Няма да допусна такова нещо. Затова го ударих. И тогава дойде г-жа Кройцер. Тя ме хвана и започна да ми крещи, въпреки че изобщо не бях виновен.

- Това не е причина да я удряш. Отивай си в стаята. Не искам да те виждам повече днес. Като се прибере баща ти довечера, ще видиш какво ще ти се случи.

Колко тъпо. Тая Кройцер е глуава крава и дърта клюкарка. Всеки се държи с мен несправедливо. Никой не ме разбира. Сега сам ли да си играя? Това е скучно – сам в стаята. Я да взема да изляза малко. Само ще внимавам мама да не ме хване, че заради скандала днес сутринта със сигурност няма да ме пусне, ако я питам. Тихо, съвсем тихо. Готово!

Ето ги и Кай и Олаф. Какво ли мислят да правят?

- Кай, Олаф, къде отивате?

- Отиваме на игрището да поритаме малко.

- И аз идвам!

- Добре!

Вече известно време си играем страхотно. Само дето Олаф никога не иска да е вратар и непрекъснато ме блъска. Наистина започвам да се ядосвам. Подлагам му крак, за да си падне хубаво на муцуната. Той ме напада. Усещам как ми става горещо и още повече побеснявам. Сега ще му покажа. Кай само крещи да престанем. Но аз трябва все пак да се отбранявам. И как да го направя, без да отвърна на удара? Защото не съм страхливец – няма да избягам. Когато носът на Олаф се разкървавява, аз спирам. Това му стига. Няма пак да посмее да ме нападне.

Олеле, вече почти се е стъмнило. Бързо трябва да се връщам къщи. Тичам по улиците право към нашия блок, качвам се по стълбите и

звъня. Мама отваря.

- Откъде идваш? Я се виж на какво приличаш! Какво е станало? Не ти ли казах да си седиш в стаята? – крещи все по-силно, така че съседите пак да чуят всичко. Тате ме вика. О, не! Дори само по тона му разбирам, че ще си изям боя. Без вечеря и трябва веднага да си лягам. Ох, че ме боли дупето. Всички са несправедливи към мен, никой не ме разбира. Никой не го е грижа за мен.

„С агресивното си поведение децата
могат да направяват случващото
се вкъщи и в училище.“

Ф. Петерман & У.Петерман, Работа с деца с агресивно поведение

Агресията при децата би могла да е форма на:

- „несръчно търсене на контакт“;
- апел за повече внимание;
- чиста провокация;
- реакция на чувство на безпомощност;
- хладнокръвно налагане на собствените интереси;
- изразяване на собствената идентичност и самоувереност;

Колкото са различни индивидуалните причини за агресия, толкова са и еднозначни последствията – агресията води до дефицити на поведението в дългосрочен план и по този начин ограничава способността за разрешаване на конфликти.

1. Форми на агресия.

Различните форми на агресия винаги се проявяват комбинирано и не се изключват взаимно. Те могат да бъдат **инструментално** или **емоционално** мотивирани (афективна агресия). Инструменталното агресивно поведение има за цел достигането на конкретна цел. В такъв случай са възможни всякакви прояви на агресия. Афективната агресия е импулсивна, неконтролируема и непланирана. Поради тази причина тя е по-скоро реактивна, открита и директна и може да бъде както вербална, така и физическа.

- **Проактивна, реактивна агресия или взимане на страна.** Това се отнася до степента на участие в акта на агресия. Ако причина за агресията е достигане на определена цел, тогава агресивното поведение е **проактивно**, а степента на участие е висока.

Реактивната агресия е отговор на явна или възприета заплаха или нападение. Понякога човек взема страната на агресора като страничен наблюдател. Тогава той дава положителна оценка на акта на агресия, като го одобрява открито или прикрито, т.е. във въображението си.

- **Директна или индиректна.** Когато агресията е **директна**, тя е очевидна както за нападателя, така и за потърпевшия. Тя е насочена открито към определен човек.

Индиректната агресия, от друга страна, често остава незабелязана или е трудна за доказване, тъй като бива изразена прикрито. Тя има за цел да постави жертвата в неудобна ситуация. Примери за индиректна агресия са пускането на слухове, лъжа, кражба и разрушителни действия, било то чрез подпалвачество, вандализъм или графити.

- **Физическа или вербална.** Физическата агресия се извява в открита конфронтация с жертвата. Такива атаки например са удари, ритници и побой.

Псувните и виковете представляват **вербален** израз на агресия.

2. Причини за агресивното поведение при децата.

2.1. Страх.

Намерението на някои деца е еднозначно – агресивното им поведение служи за егоистично налагане на собствените им нужди. Понякога обаче агресията е **мотивирана от страх**. Този тип е по-скоро емоционално мотивиран. Изразява се в гневни изблици, т.е. афективно, и понякога се наблюдават признаци на несигурност в поведението. Тези деца трудно се доверяват на други, бързо започват да се чувстват заплашени или нападнати. Реакцията им е опит за самозащита. Създава се обаче и впечатлението, че в такива случаи децата се държат агресивно преванитвно, т.е. използват целенасочена инструментална агресия, за да намалят страха си.

Макар все още да няма достатъчно емпирични доказателства за тази група деца, която представлява около една трета от пациентите в начална училищна възраст, може да се каже следното: тъй като възприемат силно някаква заплаха, те изпитват страх и напрежение и се опитват с гневния си изблик да намалят нивото им. Вероятно реагират с агресия прекалено бързо, защото се чувстват несигурни в социалния си контакт.

С агресивното си поведение те се опитват да спечелят доверие, да завземат територия и т.н. Субективно им се струва, че страхът им намалява. Това емоционално облекчение води до един постоянен процес на утвърждаване на агресивното поведение.

2.2. Изгодата от агресивното поведение.

- **Емоционално облекчение.** Разтоварването чрез агресия на емоционалното напрежение, породено от страх, гняв или тревога, води до облекчение и дори до изчезване на неприятните физиологични признаци, които съпътстват тези емоции (учестен пулс, усещане за горещина и потене, замайване).
- **Себеутвърждаване.** Агресивното поведение е успешно например тогава, когато други деца покажат уважение, страх или дори подчинение. В същото време се увеличава кръгзорът на детето относно възможностите му за действие, защото постига или налага по-лесно каквото иска.

Първоначалните позитивни ефекти на агресия като стратегия за справяне насърчават това поведение.

Источници:

1. Петерман, Ф., Петерман, У. 2017. *Работа с деца с агресивно поведение*. Изток-Запад.

Благодарим ви за
вниманието!